

Od Freireja do emodžijev: Kaj pomeni biti kulturno pismen?

Prihodnje leto bomo zaznamovali 60 let, odkar je UNESCO 8. september posvetil obeleževanju mednarodnega dneva pismenosti. V Sloveniji izvajamo številne projekte, katerih skupni namen je opismeniti čim več prebivalstva, eden bolj znanih je na primer *Nacionalni mesec skupnega branja*. Pismenost je v kontekstu tega dne razumljena kot sposobnost razumevanja, branja in pisanja ter zmožnost razumevanja vsakdanjih sporočil – ni pa to edina pismenost, ki obstaja.

Pomislimo na lansko Netflixovo uspešnico *Adolescenca*, v kateri se mladi med seboj sporazumevajo s pomočjo emodžijev. Številni odrasli do ogleda serije nismo poznali mnogoterih pomenov različnih vrst sadja, kaj šele, da stiki različnih

Pristop od spodaj navzgor

Mednarodni projekt EXPECT_Art (Raziskovanje in vzajanje kulturne pismenosti z umetnostjo) vodi Univerza južne Danske, pri njem pa poleg Slovenije in Danske sodelujejo še raziskovalni in kulturni partnerji iz Nemčije, Poljske, Madžarske in Španije. Projekt upošteva na skupnosti utemeljeno raziskovanje, kar pomeni, da so v različne stopnje raziskovanja dejavno vključeni učenci in učenke ter zaposleni v izobraževalnih ustanovah, pa tudi državljani in državljanke, ki soustvarjajo lokalno skupnost. Na tak način sta raziskovanje in razvoj kulturne pismenosti razumljena kot proces, ki potekata od spodaj navzgor, kar je skladno z načeli kritične etnografije. Z uporabo omenjenih pristopov projekt priznava in vrednoti kulturno pismenost ljudi, ne glede na njihovo etnično pripadnost, spol, razred ali raso.

Izvedba gledališke predstave na eni izmed osnovnih šol, ki sodelujejo v projektu EXPECT_Art. FOTO: Arhiv IZDŠ ZRS Koper

barv nosijo tako različne pomeni. Tisti, ki še nismo popolnoma obupali nad držanjem koraka z mladimi, se trenutno lomimo z dekodiranjem fraze »six-seven«, »skibidi« pa je odromal na smetišče zgodovine podobno kot obseidenost z dubajsko čokolado in figuricami Labubi. Lahko bi torej rekli, da odrasli

nismo pismeni v smislu mladinske (popularne) kulture. Če zadnje prevedemo v raziskovalno vprašanje, bi se to verjetno glasil: Kaj, če so mladi že kulturno pismeni, le na drugačen način?

Kulturna pismenost ni le vprašanje generacijske pripadnosti, temveč predvsem razumevanja konteksta. Podobno kot se spreminja jezik mladitve, se namreč spreminja tudi razumevanje pismenosti v izobraževanju. Pogosto tako slišimo, da (nekateri) otroci in mladi niso kulturno pismeni in da je naloga šolskega sistema, da jih »kulturno opismeni«. Toda, ali je res tako? O kulturni pismenosti je prvi poglobljeno pisal pedagog in teoretik E. D. Hirsch, ko je leta 1988 oblikoval seznam 5000 imen, datumov, fraz in idej, ki naj bi bile znane vsakemu Američanu/-ki. Kot odziv se je pozneje razvila kritična kulturna pismenost. Kritičnost izvirja iz prepričanja, da pismenost zahteva

nenehno preizkuševanje razmerij moči in identitet – kdo določa, kakšno vrednost in veljavo ima določeno znanje o človeški kulture? Kritična kulturna pismenost je sicer tesno povezana z idejami kritične pedagogike, ki jo je utemeljil brazilski filozof in pedagog Paulo Freire v knjigi *Pedagogika zatrtih*. Mimogrede, ta je izšla kar dvajset let pred Hirschovim seznamom.

Preseganje razlikovanja med »visoko« in »nizko« kulturo

V svojem bistvu kritična kulturna pismenost poudarja, da so ljudje, ne glede na okolje, iz katerega prihajajo, že kulturno pismeni. Njihova vsakdanja življenja so prežeta z umetniškimi izrazi, navadami, simboli in pomeni, ki odražajo njihove lastne izkušnje, identitete in odnose. Takšen pogled presega razlikovanje med »visoko« in »nizko« kulturo ter spodbuja vključevanje različnih kulturnih žanrov in oblik v izobraževalni proces: od učne umetnosti, plesa, grafitov in digitalnih medijev do bolj tradicionalnih oblik umetniškega in kulturnega izražanja. Pri tem pa poudarja, da kulturna ustvarjalnost ni omejena na institucije, temveč se dogaja povsod: na ulicah, v virtualnem prostoru, v družinskih okoljih in lokalni skupnosti.

Eden izmed načinov, kako lahko krepiamo kulturno pismenost, je, da v izobraževalni proces dejavno vključimo (tradicionalne ali moderne) umetniške prakse, pri čemer upoštevamo kulturne lastnosti, značilnosti in posebnosti mladih med ustvarjalnim procesom, predvsem pa to uporabimo kot medij

za prenos sporočil, ki odražajo specifične izize tega obdobja. Pri tem se ne zatekamo k sablonskim in uniformiranim pravilom izvajanja umetnosti, temveč sprejemamo kulturne izraze, ki so del vsakdanjika družbene skupine, s katero imamo opravka.

Mladi kot nosilci/-ke kulturne pismenosti

Takšen pristop je zavzel tudi mednarodni projekt EXPECT_Art, ki ga izvaja Institut za družboslovne študije (IZDŠ) iz Znanstveno-raziskovalnega središča (ZRS) Koper. Raziskovalke so izhajale iz predpostavke, da so mladi že nosilci/-ke kulturne pismenosti, pri čemer naloga izobraževalnih ustanov in širše skupnosti ni kulturno opismenjevanje, temveč da obstoječo pismenost prepoznajo, nadgrajajo in nadgradijo. Ob strokovni podpori Društva za razvoj kreativnosti in potencialov Portret iz Maribora so učenci in učenke dveh osnovnih šol v slovenski Istri in na Štajerskem pripravili izobraževalno gledališko igro, katere pripravo in izvedbo so v celoti vodili sami. Kulturne lastnosti, znanje in izkušnje so povezali z doživljanjem spolnih stereotipov, medvrstniškega nasilja, izključenosti in pravičnosti. Predstavo so nato odigrali pred šolko in lokalno skupnostjo ter z njo prispevali k odpiranju dialoga o družbenih temah, ki mlade neposredno zadevajo, predvsem pa pokazali, kako lahko umetnost odpre dodatne prostore razumevanja in solidarnosti.

DR. LUCIJA DEŽAN,
Institut za družboslovne študije ZRS Koper

EXPECT_Art

Financira
Evropska unija

Prispevek je nastal v okviru projekta EXPECT_Art (HORIZON-CL2-2023-HERITAGE-01 101132662), ki ga vodi dr. Maja Zadel z Instituta za družboslovne študije ZRS Koper. Finančno ga je podprla Evropska unija.